

FAMILII NOBILE DE ORIGINE ROMÂNĂ DIN BANAT ȘI PARTIUM
(XVI - XVIII) - REZUMAT
TEODORA LIGIA DRĂGHICI

Cuvinte cheie: *nobili, înnobilare, blazon, Banat, Partium.*

CUPRINS

INTRODUCERE.....	3
I. ISTORIOGRAFIA REFERITOARE LA FAMILIILE NOBILE DE ORIGINE ROMÂNĂ DIN BANAT ȘI PARTIUM.....	8
I.1. Abordări istoriografice generale și speciale ale temei de la începuturi până la primul Război Mondial.....	8
I.2. Istoriografia problemei în perioada interbelică.....	20
I.3. Istoriografia perioadei comuniste.....	26
I.4. Istoriografia postcomunistă.....	31
I.5. Izvoare, ediții de documente, documente aflate în arhive românești și din străinătate privind înnobilări și confirmări ale nobilității românilor din Banat și Partium.....	38
II. REGLEMENTĂRI PRIVIND ÎNNOBILAREA ȘI STATUTUL ROMÂNILOR ÎN LEGISLAȚIA EPOCII.....	43
III. ASCENSIUNEA SOCIALĂ ÎNTRE POLITICĂ ȘI CONFESIUNE.....	59
III.1. Cadrul general și evoluția în timp a atitudinii autorității centrale față de elitele române.....	59
III.2. Modele de ascensiune socială în secolele XVI-XVIII în Banat.....	63
III.2.1. Bănățeni în structurile puterii centrale.....	64

III.2.2. Bănățeni în structurile locale.....	74
III.2.3. Nobilii comitatului Caraș-Severin la depunerea jurământului față de împărat..	89
III.2.4. Opțiuni confesionale în Banat.....	101
III.3. Ascensiune socială în secolele XVI – XVIII în Partium.....	105
III.3.1. Modele de ascensiune socială în zona Zărandului.....	108
III.3.2. Nobilii comitatului Zărand la depunerea jurământului față de împărat.....	116
III.3.3. Opțiuni confesionale în Zărand.....	124
III.3.4. Modele maramureșene de ascensiune socială.....	129
IV. BLAZOANELE FAMILIILOR NOBILE DE ORIGINE ROMÂNĂ DIN PRINCIPATUL TRANSILVANIEI, BANAT ȘI PARTIUM - SEMINIFCAȚIA ACESTORA.....	137
IV.1 Blazoane ale familiilor nobile de origine română consacrate.....	138
IV.1.1. Familia JOSIKA de Caransebeș.....	138
IV.1.2. Familia FIATH de Armeniș și Caransebeș.....	141
IV.1.3. Familia MĂCICAȘ de Tincova.....	143
IV.1.4. Familia BALEA (descendentă din familia Balk) sau CHINDRIȘ de Ieud.....	145
IV.1.5. Familia PETROVAY de Dolha și Petrova.....	146
IV.1.6. Familia nobililor DRAGFI de Beltiug.....	147
IV.1.7. Familia nobililor VLAD de Săliște.....	148
IV.2. Înnobilări colective.....	151
IV.3. Înnobilări individuale sau familiale.....	157
IV.4. Înnobilări cu blazon pentru merite civile.....	170
IV.5. Înnobilări cu blazon pentru merite pe tărâm religios.....	175
IV.6. Modele de înnobilări cu blazon în cursul secolului al XVIII-lea.....	179

V. CONFIRMĂRI ULTERIOARE ALE CALITĂȚII DE NOBIL DE CĂTRE ADMINISTRAȚIILE COMITATENSE.....	190
Concluzii.....	212
Bibliografie.....	221
Anexe.....	241

Lucrarea de față își propune să abordeze, în măsura posibilităților oferite de materialul documentar și de bibliografia română și străină a temei, evoluția familiilor nobile de origine română pe parcursul secolelor XVI – XVIII în Banat și Partium.

În cursul celor cinci capitole care constituie lucrarea, au fost urmărite în principal istoriografia referitoare la familiile nobile de origine română, reglementări legislative privind înnobilarea și modul în care aceste prevederi se aplică românilor, modele de ascensiune socială a reprezentanților acestor familii - între politică și confesiune -, tipologia blazoanelor acordate și evoluția simbolisticii acestora, precum și solicitări ulterioare ale unor urmași ai celor înnobiți, de a li se recunoaște calitatea de nobili, din raționamente economice sau doar pentru adăugarea unei note de prestigiu și recunoaștere într-o lume a frământărilor de emancipare națională.

Abordarea temei nobilimii de origine română în istoriografie a suferit modificări, în funcție de perioadele istorice și de situația românilor din aceste zone, în contextul politic și social al momentului, de la considerarea problematicii nobilimii românești ca argument important în lupta pentru emancipare națională în cursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, cu subiectivismul caracteristic și diferențe de optică chiar între reprezentanții curentului iluminist, până la abordarea detașată și obiectivă bazată pe argumente documentare a fenomenului în cadrul sintezelor dedicate temei din ultimii ani.

Prin cercetarea edițiilor de documente din secolele anterioare, dar mai cu seamă a celor referitoare la secolele XVI – XVIII, a cărților regale și a arhivelor administrative de secol XVIII - XIX păstrate la nivelul comitatelor, am avut în intenție completarea imaginii fenomenului înnobilării și implicațiile sale ulterioare de natură socială și religioasă.

Pe parcursul cercetării s-a conturat necesitatea analizării legislației epocii referitoare la înnobilări, pentru încercarea plasării românilor în cadrele legale ale fenomenului înnobilării, în condițiile în care, în mod explicit, ei nu-și găsesc locul ca elite distincte în cuprinsul textelor de legi. Au fost analizate din perspectiva faptului că îi privesc și pe români: reglementările generale ale legislației maghiare cu privire la înnobilări, modurile de obținere a nobilității, acte normative pentru reglementarea unor situații particulare determinate de realități politice, militare, sociale, de natură religioasă de moment, precum și hotărâri speciale ale dietelor referitoare la drepturile și obligațiile categoriei micii nobilimi, căreia îi aparțin cu precădere și nobilii de origine română sau hotărâri legate de obligațiile clerului ortodox, limitarea înnobilării

reprezentanților săi și pedepsele aplicate acestora în situația încălcării prevederilor legale.

În ceea ce privește ascensiunea socială a membrilor familiilor nobile de origine română, s-a dovedit necesară trasarea unei linii de demarcație între familiile pornite pe calea ascensiunii sociale încă din cursul secolelor al XIV-lea și al XV-lea, cărora le-a fost recunoscut statutul și dreptul asupra patrimoniului funciar existent prin acte de nouă donație de către regalitatea maghiară și acele familii care prin reprezentanții lor distinși pentru merite militare și servicii credincioase, începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, au dobândit noblețea cu acordare de blazon sau scutirea de anumite obligații fiscale. Pentru cei înscriși în prima categorie, am ales prezentarea cursului evolutiv ascendent pentru familii cunoscute de nobili din Banat, care, cu rare excepții, s-au integrat în clasa nobiliară a principatului transilvan.

În mod similar pentru familiile din Zărand și Maramureș, urmașe ale vechilor familii de cnezi și voievozi locali, ascensiunea lor s-a limitat în general la pătrunderea în structurile locale și exercitarea unor funcții administrative și judecătorești, ca interfață între conducători și națiunea căreia îi aparțin.

Pentru evidențierea înnobilărilor practicate începând din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, cărțile regale au constituit sursa primară de informație, dificultatea constând în stabilirea apartenenței etnice a celor înnobilați, întrucât în textul diplomelor nu se precizează aspecte legate de etnie. În aceste cazuri, singurul indiciu, cu o doză substanțială de relativitate, a fost rezonanța numelor.

Pentru estimarea ponderii și a calității de persoane credibile a elitelor de origine română, implicate în viața publică la nivelul comitatelor Caraș-Severin și Zărand, la începutul secolului al XVII-lea, am utilizat listele nobililor care au depus în anul 1603 jurământul de credință față de împăratul Rudolf al II-lea, publicate în cuprinsul *Monumenta Comititalia Regni Transilvaniae*. În cuprinsul acestora figurează, pe lângă membri ai familiilor cunoscute, nume cu rezonanță românească mai puțin prezente în lumina altor documente sau persoane a căror nume de familie a fost identificat documentar fără a se putea stabili vreo legătură certă de înrudire sau identitate între semnatarii listelor sau protagoniștii documentelor purtători ai aceluiași nume.

Reprezentanții nobilimii mici cu o sesie sau doar cu blazon primit pentru merite militare, provin în număr mare de pe domeniile cetăților din Bihor, Arad, Zărand, Maramureș. Pentru aceste familii înnobilarea nu a însemnat altceva decât

scutirea de anumite obligații fiscale, modul de viață și patrimoniul funciar restrâns nepermițându-le depășirea condiției oamenilor de rând. În cazul lor evoluția la nivel de familie nu a putut fi urmărită în mod constant în planul documentelor. Odată înnobiți acești oșteni, pușcași, dieci, mărunți funcționari, preoți, sunt prezenți în documente doar ca martori, persoane credibile, vecini nobili ai unor noi înnobiți sau, în situații mai rare, ca beneficiari ai unor donații de posesiuni după momentul inițial al înnobilării, bucurându-se exclusiv de anumite privilegii de ordin fiscal. Nu apare deloc surprinzătoare proliferarea acestui tip de privilegiați, în condițiile în care sunt surprinse documentar înnobilări cu acordarea aceluiași blazon unui număr variind între 10 și 55 de persoane care compuneau probabil un întreg corp de oaste, practicate pe scară largă de principii transilvani în apropierea taberelor militare sau pe domeniile unor cetăți cu rol important de apărare.

Din punct de vedere al religiei îmbrățișate de elitele de origine română din Banat și Partium, nu se poate realiza o apreciere generalizatoare, întrucât opțiunea membrilor acestor familii, pentru una dintre religiile recepte, a fost una individuală, dictată de condiții specifice fiecărui caz în parte. Dacă pentru unii dintre aceștia renunțarea la religia ortodoxă s-a realizat exclusiv datorită încheierii unor alianțe matrimoniale favorabile, pentru alții, aceasta a culminat și cu ascensiunea în funcții publice la nivel local sau central, însă cadrul restrâns al documentelor care îi menționează nu lasă să se întrevadă explicit aceste aspecte. Mai mult decât atât, exista și posibilitatea ca membri provenind din aceeași familie să îmbrățișeze religii diferite sau ca pe parcursul secolelor să-și schimbe opțiunea pentru o altă religie din categoria celor recepte decât cea pentru care optaseră inițial.

În general, religia catolică a constituit o opțiune pentru membrii familiilor nobile donatate încă din secolele al XIV-lea și al XV-lea, în timp ce, odată cu pătrunderea ideilor Reformei, acestea au fost îmbrățișate cu precădere de elitele pornite pe calea ascensiunii sociale în centrele urbane, fiind surprinse atât documentar cât și în textele hotărârilor dietale, și încercările de calvinizare a clerului ortodox. Înnobilările pentru merite pe tărâm religios îi au ca protagoniști tocmai pe preoții ortodocși care îmbrățișând religia calvină s-au dedicat propovăduirii acesteia în rândul națiunii române. În cuprinsul diplomelor de înnobilare sau de numire în funcții de episcopi sau protopopi, acordate acestor preoți, sunt precizate aspecte legate de ținerea slujbelor în limba română, administrarea sacramentelor, vizitarea clerului și enoriașilor și subordonarea față de superintendentul maghiar.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea privilegiul străvechi al mării nobilimi de a se bucura de reprezentare prin blazon a fost extins și asupra supușilor de condiție socială modestă, prin practicarea pe scară largă a înnobilărilor pentru merite militare, civile sau religioase.

În mod similar tratării ascensiunii sociale, și în cazul blazoanelor, s-a impus efectuarea unei distincții între acordarea blazonului urmașilor unor familii nobile de origine română consacrate, care presupunea de obicei ridicarea acestora la un rang superior, evidențiat și de complexitatea blazonului, de elementele cu valoare de simbol, de culorile, metalele și devizele utilizate și înnobilările pentru merite militare și civile a oamenilor de rând în scopul fidelizării lor.

Blazoanele conferite armaliștilor cu ocazia acordării diplomelor de înnobilare, au constituit element de cercetare din punct de vedere al simbolisticii lor, fiind distinsă o varietate de reprezentări care evidențiau vitejia celor înnobițați și victoria asupra dușmanului creștinătății.

Din studiul comparativ al blazoanelor acordate pentru merite militare sau civile în secolele XVI – XVII, nu reies caracteristici specifice care să permită încadrarea din punct de vedere etnic sau teritorial a celor înnobițați, simbolurile frecvent utilizate fiind aceleași în cazul înnobilărilor pentru români, maghiari, secui sau sârbi.

Din punct de vedere al manierei de reprezentare a blazoanelor pe diplome, chiar în cazul existenței unei descrieri ample a acestora în text, reprezentarea grafică diferă în funcție de măiestria executantului și posibil în funcție de suma plătită pentru ducerea acesteia la îndeplinire, fiind frecvente cazurile în care din punct de vedere al culorilor utilizate sau chiar al reprezentărilor, acestea să nu fie identice cu descrierea din textul diplomelor sau chiar să lipsească cu desăvârșire.

Datorită faptului că în rare cazuri diplomele originale de înnobilare cu blazon au fost păstrate și disponibile studiului, au fost utilizate în vederea cercetării lor comparate, atât diplome originale de înnobilare cu blazoanele aferente, cât și reproduceri ale acestora sau descrierile mai mult sau mai puțin elaborate pe care *cărțile regale* le redau, însă în cele mai multe cazuri, descrieri oferite de bibliografia maghiară și în mai mică măsură de cea românească.

Pe parcursul secolului al XVIII-lea asistăm la o modificare a stilului diplomelor de înnobilare, precum și a reprezentării blazoanelor determinate de

schimbările de ordin politic, militar, social, care au dus implicit la schimbări în ceea ce privește practica înnobilării.

Comparativ cu compozițiile relativ simple caracteristice înnobilărilor pentru merite militare, acordate în număr mare unor luptători de origine modestă, cu repetarea simbolurilor tipic militare, la înnobilările de sfârșit de secol XVII cât și la cele de pe întreg parcursul secolului al XVIII-lea, asistăm la o diversificare a reprezentărilor și o mai clară personalizare a lor, fiind din ce în ce mai rare asemănările până la identitate între blazoanele acordate diferitor familii.

Ca și modificări ale stilionarelor, semnalăm în secolul al XVIII-lea, textele cuprinzătoare ale diplomelor, atenția pentru redactare și reprezentarea fidelă a blazoanelor precum și modificări ale formulărilor exprese referitoare la felul în care blazonul a fost pictat pe acestea, utilizându-se în locul formulei ”...*docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur...*”, formularea mai elaborată: ...”*pictoris edocta manu propriisque ac genuinis suis coloribus clarius depicta lucidius ob oculos intuentium posita esse conspicerentur.*”

În ceea ce privește coloristica blazoanelor, asistăm de asemenea la o evoluție, în sensul renunțării la câmpul scutului monocolor în favoarea împărțirii extrem de diverse a câmpurilor în scut și a utilizării diferitor combinații de culori. Devizele aproape inexistente în reprezentarea blazoanelor în secolele anterioare, apar în mod frecvent fiind reprezentate cel mai adesea de expresii în limba latină sau denumirea localității din care provenea familia sau în care deținea posesiuni. În mod frecvent, sunt înscrise mențiuni ulterioare pe diplome, cu privire la datele și locurile de publicare ale acestora, înscrierea lor în cărțile regale sau depunerea spre păstrare în arhive ale comitatelor.

Cercetarea calității de nobil de către autoritățile comitatense din motive de natură fiscală, precum și solicitările venite din partea unor urmași ai celor înnobilați, de recunoaștere a acestei calități a reprezentat un fenomen răspândit la nivelul comitatelor în cursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea. Pe lângă cunoscutele anchete de producere a calității de nobili întreprinse începând cu a doua jumătatea secolului al XVIII-lea în comitatul Maramureș, au fost semnalate astfel de anchete inițiate de autoritățile fiscale și la nivelul comitatului Solnocul Interior. În cursul anchetelor, dovezile prezentate de urmași sunt, în situații rare, chiar diplomele originale sau copii ale acestora, înlocuite sau dublate pentru susținerea dovezilor de probe cu martori, în cazul altora. Sunt de asemenea depuse ca probe a filiației scheme

genealogice întocmite de solicitanți sau dovezi ale recunoașterii calității de nobil în cuprinsul altor comitate sau altor ramuri ale aceleiași familii.

Apariția fenomenului de confirmare a calității de nobil la nivel documentar în cuprinsul mai multor comitate, evidențiază mobilitatea temporală și spațială a urmașilor elitelor de origine română și perpetuarea în cadrul unor ramuri ale acestor familii a conștiinței apartenenței la clasa privilegiată.